FRIA RUM FÖR SAMTALETS SJÄL

10 ÅR PÅ JONSEREDS HERRGÅRD

Lis Hellström Sveningson *Håkan Berg*

GÖTEBORGS UNIVERSITET

© Göteborgs universitet och författaren
Foto: Håkan Berg
Text: Lis Hellström Sveningson
Formgivning: Kristina Edgren,
kommunikationsenheten, Göteborgs universitet
Tryck: Ineko AB, Kållered 2014
ISBN: 978-91-7360-385-0

Bilda sig tillsammans

Göteborgs universitet på Jonsereds herrgård fyller tio år. Ett jubileum värt att uppmärksamma med en skrift. Jag fick uppdraget att skriva och tillsammans med fotografen Håkan Berg berätta om vad som har skett på och omkring herrgården under decenniet som gått. Jag har följt verksamheten sedan starten, som journalist och kritiker, men också som seminariedeltagare med personligt intresse. Min ambition här har varit att försöka ge en konkret bild av vad den intellektuella mötesplatsen betyder. Jonsereds herrgård erbjuder idag ett digert material, en del i skrift och film, men framför allt i form av erfarenheter hos människor som på olika sätt har deltagit i verksamheten. Jag har mött och talat med många, i sann Jonseredsanda bygger texten oftast mer på vad som sagts än vem som sa det. På herrgården bildar man sig tillsammans och erfarenheterna av vad det ger är förbluffande samstämmiga.

Tack alla som generöst har delat med sig av sin tid och sina tankar.

Lis Hellström Sveningson

ETT SYRE-SÄTTANDE ANDNINGSHÅL

Det sitter i väggarna.
Talesättet används ofta negativt, men när det gäller Jonsereds herrgård har det en positiv klang. Precis som att platsen man läser på har en inverkan på hur man tar till sig det lästa, påverkar miljön för ett samtal uppfattningen av det som sägs. På Jonsereds herrgård har Göteborgs universitet hittat ett frirum, ett syresättande andningshål, för en öppen dialog mellan universitetet och samhället runt omkring.
I tio år har verksamheten framgångsrikt odlat samtalets själ.

Tid för reflektion och kreativ tankero har blivit en bristvara i hela vårt samhälle. Även inom universiteten, där de flesta av oss ändå tror och hoppas att just det ska finnas. Brådskan och kraven på att effektivt producera – alla måste kunna leverera – gäller även inom utbildning och forskning. Samtidigt sker en hårdare specialisering, överallt vistas vi mer och mer i stuprör utan kontakt med andra miljöer. Göteborgs universitet är stort och vittförgrenat med 37 000 studenter och 6 000 anställda. Vad som finns i den kunskaps- och forskningsmiljön är inte längre givet för samhället runt omkring. Men universiteten har inte ensamrätt på kunskap, eller på att förvalta den. Den tredje uppgiften handlar inte bara om att föra ut vetenskapliga framgångar. Lika mycket är det en fråga om att möta, ta in och samverka med omgivningen, vilket Göteborgs universitet också ger uttryck för i sitt måldokument *Vision 2020*.

Att värna om samtalets öppenhet och del i det nationella samhällslivet är alltså ett ansvar som man vill ta, men det finns få mötesplatser där ett verkligt och jämlikt utbyte kan ske. Med verksamheten på Jonsereds herrgård ger Göteborgs universitet ett viktigt tillskott. Det har de senaste tio åren visat. De samtal som förs här hade inte fått samma betydelse i vanliga mötesrum, det är rektor, Pam Fredman, övertygad om.

– Jonsereds herrgård är en neutral arena, även om den hör till universitetet är den en alldeles speciell verksamhet, vilket markeras av huset i sig och dess speciella atmosfär. Jag är glad för att vi bestämde oss för att satsa ordentligt. Jonsereds herrgård har utvecklats till en viktig mötesplats.

PLATS OCH SAMTAL I SKÖN FÖRENING

Vad är det speciella med Jonsereds herrgård? I presentationerna av verksamheten är det noga med ordvalen. Det handlar om möten, men ”konferenscentrum” är en bannlyst beteckning. Istället används ”Intellektuell och kulturell mötesplats”, ”Plats för utbyte av kunskap och idéer”, ”Arena för samtal över ämnesgränserna”. Vad betyder allt detta? Låt oss börja med att åka dit.

Jonsereds herrgård ligger en och en halv mil öster om Göteborg. Avskild och inbäddad i vacker natur, men lätt tillgänglig både med bil och allmänna kommunikationer.

Pendeltåget från Göteborgs central tar 11 minuter till Jonsereds station. Därifrån följer 10-15 minuters promenad längs en vacker gammal väg.

De flesta som varit på herrgården börjar spontant med att hylla platsen. De är hänförda. Vad fint! Så vackert! Så brukar det låta. Ja, det är nästan omöjligt att stiga in i huset utan att först vända sig om på trappan och beundra utsikten. Åsens sluttning ner mot sjön Aspen med omgivande branta hällar, skogar och i fjärran anad bebyggelse. Nere i sjökanten rusar tågen fram, men i hagarna runt herrgården betar får och hästar i maklig ro. Omvänt ser man nerifrån Västra stambanan herrgården som ett vackert smycke uppe på höjden. Läget signalerar överblick, som gjort för att syresätta och befria tankar och idéer. På Jonsereds herrgård handlar det om platsen och samtalet – i skön kombination.

En idé om kreativ koncentration

Idéer föds och bärs av människor, och de utbyts och växer genom att människor delar idéerna med varandra. Det som Göteborgs universitet utvecklar på Jonsereds herrgård började som en idé hos Bengt-Ove Boström, vicerektor med ansvar för kvalitetsfrågor.

Vid ett tillfälle när han satt med forskningspengar, men hade svårt att hitta skrivro för arbetsbördan på institutionen, föreslog någon att han skulle resa bort och skriva. Det var ett bra recept. En vecka som inneboende på annan ort, med datorn som sällskap, gav den kreativa koncentration han sökte. Han skrev flitigt och tog en promenad för att få andra intryck när det tog emot. Det blev flera skrivarresor.

En inbjudan ledde vidare till Sigtunastiftelsen och ett seminarium, men också några dagar med eget arbete där. Bra skrivro i en intellektuell miljö, boken blev klar.

Hur skulle en verksamhet för sådan kreativ koncentration parad med inspirerande möten mellan människor och idéer, kunna se ut vid Göteborgs universitet?

Bengt-Ove Boström började tala med andra om idén. Året var 2002 och han hade blivit vicerektor, en position att agera från.

Med uppbackning från rektor startade han en idégrupp för att utveckla tankarna.

Ledande företrädare för fakulteterna satt med i gruppen, det förankrade tankarna i universitetets organisation. Andra perspektiv fördes in av Gunnar Dahlström, chef för Stadsmuseet i Göteborg, och redaktören Anders Franck. Båda hade arbetat vid universitetet, men bidrog också med synpunkter från samhället utanför. De skulle komma att spela avgörande roller. Anders Franck som programchef och Gunnar Dahlström som ansvarig för att bygga upp organisation och relationer.

Slumpens skönhet

Det är innehållet som styr verksamheten på Jonsereds herrgård och det var i visionerna om tankero och intellektuella möten som allt började. Men för att konkretisera idén behövdes en plats. Den skulle ligga utanför universitetet och Göteborg. Avskildheten var en viktig poäng.

Som ett uttryck för slumpens skönhet dök Jonsereds herrgård upp. Paul Åström, professor emeritus i antikens kultur och samhällsliv, som tillsammans med hustrun Elisabet hade bott och drivit bokförlag på herrgården i tjugo år, skulle sälja. Ett kontrakt med det amerikanska kosmetikaföretaget Aloe Vera låg i princip klart för påskrift.

Nu blev det bråttom. Vinterdimman låg tät över herrgården när Bengt-Ove Boström gjorde sitt allra första besök, i december 2002. Besluten gick därefter häpnadsväckande snabbt. I januari var affären i hamn. Fastighetsbolaget Wallenstam AB köpte herrgården för att hyra ut den till universitetet.

Sedan 2008 ägs fastigheten av Partillebo, Partille kommuns bostadsbolag. Det är ett av många tecken på en ömsesidigt givande relation som byggts upp mellan Göteborgs universitet och kommunen där herrgården är belägen.

Familjen Gibson

Herrgården har en lång historia, känd från åtminstone slutet av medeltiden. Om vägen från kronogods till bostad för disponenterna på Jonsereds Fabriker och vidare öden som kontor, konsthall, resebyrå och bokförlag har många redan berättat, även Göteborgs universitet. Men här är det ändå omöjligt att helt gå förbi familjen Gibson, som inte bara är förknippad med herrgården utan avgörande för hela Jonsereds samhälle.

Inkörsporten till Jonsereds Fabriker, grunden i familjen Gibsons mönstersamhälle.

Tom Gibson, ledamot i Förtroenderådet, släkt med William Gibson i rakt nedstigande led.

1832 köpte William Gibson – som invandrat till Göteborg från Skottland – Jonsereds säteri tillsammans med sin partner Alexander Keiller. Något år senare flyttade de sitt spinneri och väveri för segel- och tältduk till platsen strax söder om säteriet, där sjön Aspen mynnar i Säveån och den grävda kanalen. Därmed startade en industriell utveckling som med tiden skulle göra Jonsered till ett mönstersamhälle bland bruksorter. Keiller löstes ut ur

firman 1839 medan Gibson drev den vidare, med sönerna i efterföljande led. Jonsereds Fabriker är än idag ett begrepp, fast all verksamhet avvecklades på 1970-talet.

William Gibson flyttade med hustrun Anna in på herrgården som sedan gick i arv i familjen ända till 1954. Den nuvarande byggnaden är från 1868, då David Gibson, yngste son till grundaren, tog över. Han lät riva det gamla huset och gav Göteborgsarkitekten Johan August Westerberg i uppdrag att rita ett nytt – den ståtliga villa i italiensk stil, som det äntligen är dags att gå in i.

Ett hus med kultur och bildning

Herrgården klarade sig alltså undan amerikansk skönhetsbehandling. Däremot behövde huset renoveras och anpassas till den nya tillvaron som intellektuell mötesplats, med moderna krav på tillgänglighet. Det blev dyrt, förstås, vilket märktes på hyran och blev en anledning till att satsningen ifrågasattes på sina håll inom universitetet. Men allt arbete gjordes med varsam hand och respekt för originalet. Nödvändiga förändringar hade långsiktighet och hög kvalitet som mål. Resultatet är en vacker och välavvägd miljö som stod klar för invigning 28 september 2004.

Entréhallen sätter tonen. Smakfull och generös, gjord för att ta emot sällskap och med den stiliga trappan till övervåningen som blickfång.

– Inte som en påkostad hotellobby, utan med en atmosfär som skapar känslan av utvaldhet hos den som stiger in. Även de mest garvade mötesrävar, med erfarenhet av all världens konferensanläggningar, blir tagna av miljön, försäkrar Lennart Lundin, verksamhetssamordnare för Psykiatri Psykos vid Sahlgrenska universitetssjukhuset, och en av de återkommande besökarna.

Till höger ligger ett litet förmak och i fil ett av de större rummen för möten. Till vänster öppnar sig salongen, redan av familjen Gibson flitigt använd för

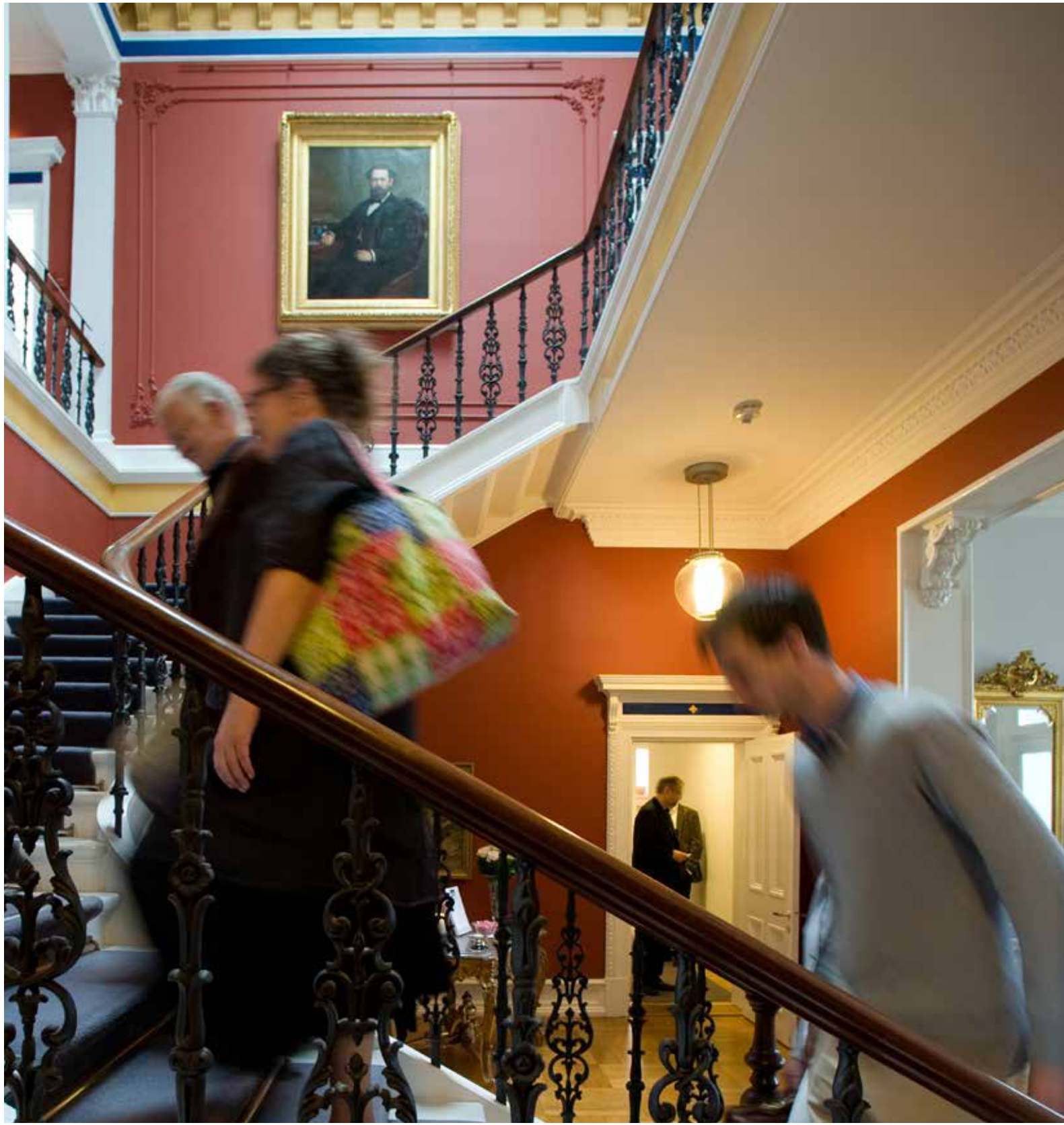

samtal och kulturella begivenheter. Det här är ett hus som byggdes för representation och sällskapsliv. Kultur och bildning spelade en viktig roll i livet på herrgården, särskilt under den tid paret Jimmy och Lizzie Gibson bodde här. De drev inte bara salongskultur utan aktivt bildningsarbete i hela Jonsered. Bland annat startade de en föreläsningsförening med eget bibliotek. Bland kulturpersonligheterna i deras krets fanns namn som Rainer Maria Rilke, Dan Andersson, Elfrida Andrée, Bedřich Smetana, Wilhelm Stenhammar och Ellen Key. Böcker från den gamla föreläsningsföreningen finns idag deponerade på herrgården. De ägs numera av Partille kommuns bibliotek och är sökbara med hjälp av personalen där. Ellen Keys *Livslinjer*, i tre band som hon delvis skrev i Jonsered, hör till rariteterna. De är Lizzy och Jimmy Gibsons personliga exemplar.

Rum med utsikt

Matsalen ligger i anslutning till salongen, med ett mottagningskök praktiskt intill. Det lagas inte längre mat på herrgården, men att äta gott tillsammans är ett arv från förr som universitetet vårdar.

På övervåningen omsluter en pelargång trapphuset och från den når man sex mötesrum av olika storlek. Gibsonrummet kallas ett av de mindre och där finns föremål med anknytning till de ursprungliga ägarna. Ett porträtt av grundaren, William Gibson, återbördades till herrgården av en familjegren från Princeton, USA, som en gåva år 2010.

Överallt i huset är konsten närvarande. Dels de utsmyckningar som hör till den fasta interiören, dels en rad verk från olika tider. Äldre konst möter samtida, en del av samlingen ägde universitetet sedan tidigare, annat har skänkts till huset eller deponerats här av bland andra Akademin Valand och Statens konstråd.

I trappan vakar David Gibson, mannen som lät bygga herrgården, över vad som sker. Hilda Lindgrens porträtt tillhör Göteborgs stadsmuseum och återfanns i museets magasin. Tre nutida verk av Kaja Tooming Buchanan har en särskild anknytning till huset. Konstnären kom i kontakt med Jonsereds herrgård genom sin undersökning av akustiska kvaliteter i handtuftade fibermaterial. Hon skapade verken som en del i sin doktorsavhandling när hon disputerade vid HDK, Högskolan för design och konsthantverk, år 2007. Disputationen ägde rum här på herrgården.

I källarvåningen finns sedan ett par år även Galleriet. Det ger plats för temporära utställningar, oftast med direkt anknytning till programpunkterna.

Alla rum erbjuder en underbar utsikt över sjön eller parken. Den som behöver lyfta blicken under samtalet får genast vederkvickande inspiration. Under de varma årstiderna är det lockande att öppna fönstren och låta de tunna, ljusa gardinerna svepa in ljuden av susande träd och bräkande får.

Kritiker kan invända att detta är en borgerlig miljö som med sin upphöjdhet rentav skrämmer bort människor. Visst finns andan av salongskultur, men Jonsereds herrgård är mer än en salong. Faktum är att tidens gång har laddat ur det auktoritära draget i det ”fina”. Och att Göteborgs universitet nu är hyresgäst hos kommunala Partillebo bidrar ytterligare till avdramatiseringen. Genom sin sammanhållna harmoni ger herrgården dagens verksamhet ramar och legitimitet att vara ett alternativ till vardagens hjulspår. Det sitter något befrämjande i väggarna.

Under de varma årstiderna är det lockande att öppna fönstren och låta de tunna, ljusa gardinerna svepa in ljuden av susande träd och bräkande får.

VAD GÖR DE DÄRUTE PÅ JONSEREDS HERRGÅRD?

Begreppet Jonseredsseminarier har utkristalliserats här. Delaktighet, samverkan och personligt engagemang är nyckelord när människor från olika håll möts i öppna och fördjupande samtal. På herrgården ser vi människor som talar, lyssnar, reflekterar, noterar. Eftertänksamt och engagerat, alltid i tydlig kontakt med varandra. Att sätta samman programmen är en väl utvecklad konst som hör till kvalitetsprofilen för Jonsereds herrgård.

Den helhetssyn och omsorg som präglar miljön på Jonsereds herrgård har en direkt motsvarighet i programverksamheten. Fotografen Håkan Berg, vars lyssnande öga följt och dokumenterat aktiviteterna under alla år, ger med sina bilder en god fingervisning om vad som händer här. Vi ser människor mötas. I dialoger och samtal, i större och mindre grupper. Runt mötesbord, i entréhallen och i salongens sittgrupper, över den goda lunchen i matsalen, i en paus på terrassen, på väg upp eller nedför trappan. Eller under musik- och kulturkvällar. Människor talar, lyssnar, reflekterar, noterar. Eftertänksamt och engagerat, ibland agiterande, alltid i tydlig kontakt med varandra.

Jonseredsseminarierna är ett begrepp som har utkristalliserats här. Under de tio år som gått har innebörden fått spridning och stor respekt. Grundläggande är innehåll, format och urvalet av deltagare.

Förutom det specifika seminarieprogrammet och kulturaktiviteterna förekommer på herrgården även andra arrangemang, som bokas hos Göteborgs universitets serviceavdelning. Det är ett sätt att sprida kostnaderna och ytterligare förstärka idén om en öppen mötesplats.

Till Jonsered kommer man inte oförberedd. Men nyfiken.

Samtalen som ingår i programverksamheten kallas i allmänhet seminarier, en välbekant term i den akademiska miljön. Men i Jonsered odlas en öppnare och friare variant än den traditionellt mer textfixerade akademiska. Ämnena har en inriktning på det aktuella i samhället och tiden. Frågor som är angelägna att lyfta över områdesgränser och bortom hierarkierna. Här möts universitetet, det offentliga samhället, näringslivet, organisationer och allmänt intresserade individer för kunskapsutbyte och bildning.

Jonsereds herrgård verkar genom det informella, det som inte kan bli några punkter i en kommunikationsstrategi. Allt bygger på kontakter mellan människor. Kopplingsstation är de programansvariga, programchefen Anders Franck och programproducenten Eva Staxäng. För övergripande frågor och strategiska diskussioner finns en styrgrupp med representanter för olika fakultetsområden och för studenterna. Bengt-Ove Boström är ordförande i styrgruppen.

De programansvariga har i uppgift att välja både ämnen och de deltagare som bjuds in. Det är en konst som kräver både stor och bred kontaktyta och sinne för människor. Seminarierna ska samla personer som har tillräckligt olika utgångspunkter, men ändå kan tala med varandra. Samtalen bygger på personlig inbjudan, de är alltså inte öppna för alla. Och antalet deltagare begränsas till omkring 25 personer, vilket ger både god dynamik och plats för alla att komma till tals. Begränsningen är en anledning till att verksamheten ibland har anklagats för att vara exklusiv, men det är just den intimare formen och den medvetna sammansättningen av deltagare med kompetens från olika håll som skapar det speciella Jonseredssamtalet. Det är en balansgång, för samtidigt är det viktigt att hela tiden utöka nätverken och sprida deltagandet. Den som blir intresserad av ett seminarium men inte är inbjuden kan alltid höra av sig. Jonsereds herrgård får inte bli en intern angelägenhet för redan invigda. Mot bakgrund av de gångna tio åren är Anders Franck och Eva Staxäng trots allt trygga med att verksamheten har funnit en grundform som fungerar väl och kan utvecklas.

Gentemot medierna står dörren på vid gavel. En strid ström av pressmeddelanden håller redaktioner och enskilda journalister underrättade om vad som händer på herrgården. Klippboken visar också på god bevakning. Under de första åren särskilt hos den

lokala pressen i Partille och Västsverige. Men enskilda seminarier intresserar även facktidningar, rikstidningar och etermedier.

Att inbjudan är personlig innebär att det är i ämnet engagerade människor som kommer till Jonsered för att utbyta erfarenheter, inte i första hand representanter för en institution, förvaltning eller organisation. Att samlas runt ett seminariebord är ingalunda unikt, men genom det begränsade antalet skapas förutsättningar för alla att delta i diskussionen. Delaktigheten till och med förväntas.

Samtalet i centrum

På Jonsereds herrgård har man gemensamt ansvar för samtalet. De som inbjuds att vara inledare – oftast bara ett par personer – delar med sig något för att öppna diskussionen. De ska inte ge en föreläsning för en passivt lyssnande åhörarskara, som möjligen kan aktiveras i en liten frågestund. Det är inte forskarna som ska predika, istället ska olika kunskapsområden stimuleras genom att skilda företrädare möts. Här står samtalet i centrum. Därför är inledningarna korta, gärna runt en kvart. Det händer att detta måste poängteras i förarbetet, av konvention förväntar sig vissa att tilldelas en generösare talartid. I gengäld är alla deltagarna beredda på att bidra med frågor och synpunkter. Till Jonsered kommer man inte oförberedd. Men nyfiken.

Sätten att välja ämnen är förstås lika många som idéerna. De programansvariga har högaktiverade känselspröt riktade mot omgivningen. De följer den aktuella samhällsdebatten och spanar efter det som har varaktighet. Olika uppslag prövas i idémöten, där även andra kan delta. En ständig dialog och kontakt med många olika nätverk, universitetets och andra, är grogrunden. All samverkan ger nätverken en lyhördhet och känsla för vad ett Jonseredsseminarium kan tillföra. Att komma med direkta förslag uppmuntras. Och ofta leder seminarierna till nya uppslag.

Rätt i tiden

Så har en växande idébank byggts upp, men mycket handlar om att ligga rätt i tiden. När något ämne bränner till gäller det att ha

En av de mer uppmärksammade deltagarna på herrgården var författaren Amos Oz vid seminariet How to Cure a Fanatic.

flexibilitet och kunna fånga tillfället. I andra fall kan god research upptäcka potentialen hos något vagt groende. Korta beslutsvägar från idé till verklighet är en förutsättning, man måste inte sitta i sammanträden för alla beslut.

Mingel i entrén

Jonseredsseminariets praktiska sida är lika medvetet hanterad som det intellektuella innehållet. Från deltagarnas ankomst till det avslutande kaffet i salongen – och ibland med fortsättning i en kvällssalong – handlar det om att skapa en god atmosfär för människors möten.

– Jag har aldrig varit på Jonsereds herrgård utan att personligen ha välkomnats av ett fast handslag och en öppen blick av de ansvariga, säger Ylva Gustafsson, regionutvecklare för kultur inom Västra Götalandsregionen.

Man känner sig alltså utvald och redan i entréhallen märks en omedelbar beredskap att mötas och utbyta tankar. Den finns hos alla, menar Jonsereds lyssnande öga, fotografen Håkan Berg.

– Jag ser det tydligt, människor har behov av nya utbyten.

Följden är att samtalen börjar genast. Laddad förväntan blandas med återseendets glädje. De som har varit med här förr kan ibland förenas i omfamningar och kindpussar som kan ge mingelfrossa hos en nykomling. Men alla är bjudna, på samma villkor.

Samtalet inleds ibland redan i backen upp till herrgården. Det brukar kännas på stegen om någon mer från tåget är på väg hit. Promenaden ger ett osökt tillfälle till kontakt. Så kan man fördjupa sig i allt från minnet av räknestickan till konsten att få studenter att berätta vad de egentligen vill göra.

Den vanligaste formen för seminarierna är en halvdag som börjar med lunch, men det finns plats för variationer. Lunchen i den vackra matsalen skapar i sig kontaktytor. Minsta mått av social nyfikenhet är allt som behövs runt borden. Man kan alltid börja med att kommentera menyn, som är vald med krav på finess och kvalitet. Vid kaffet i salongen är de multipla samtalen i full gång.

Samtalets frirum

Kring seminariebordet är presentationsrundan viktig, men kort. Här handlar det inte om vem som har tyngst cv utan om infallsvinkeln för vars och ens ämnesintresse. Jonsereds herrgård är inget karriärssammanhang, hit kommer man inte för att plocka poänger, vare sig akademiska, politiska eller andra. Här förs heller inga protokoll. I den mån seminarier dokumenteras handlar det alltid om ämnet, vad som sägs är viktigare än vem som säger det. Effektivitetskraven är för en gångs skull satta på undantag, seminarierna fyller sin egen roll och har sitt eget berättigande. I samhället är annars trenden att samtal används till att konkurrera i akademierna, teknologisera i arbetslivet, positionera i politiken och formatera i medierna. Och varje område är uppbundet i sina strukturer. På Jonsereds herrgård försöker man bryta gränserna och hierarkierna. Gemensamt betraktar och talar man om något för stunden utan att konkurrera eller ha krav på att komma överens. Samtalen får vara trevande. Konst, politik, näringsliv och akademi har olika språk och här övar man i öppenhet och respekt för att det kan låta olika. Att förstå sig på de andra är grunden i Jonseredsidén.

Här övar man i öppenhet och respekt för att det kan låta olika. Att förstå sig på de andra är grunden i Jonseredsidén.

– Det är en viktig bildning, och den är inte bara akademisk, även akademiker och specialister behöver folkbildning, i till exempel

skötseln av demokratin, säger Ulrika Knutson, kulturredaktör och tidigare gästprofessor vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet.

Utan resultatkrav vågar man öka komplikationsgraden och pröva även nya, ofärdiga tankar. Öppna korsdrag och se vad som virvlar upp. Det är helt i sin ordning att lämna samtalet med en känsla av produktiv förvirring eller organiserad anarki.

Till de öppna, vida ramarna hör också att seminariet kan ta oväntade vägar, kanske ett sidospår öppnar det intressantaste perspektivet.

– Poängen är att man kan snacka om viktiga saker utan att en åtgärdslista upprättas, man går härifrån utan uppdrag som ska utföras. Jonsereds herrgård uppmuntrar ett intellektuellt förhållningssätt till omvärlden. Den typen av utbyten, som inte ingår i en beslutsstruktur, är sällsynta idag, säger förre kulturministern Bengt Göransson, som har deltagit i många seminarier och även har suttit i Förtroenderådet för Jonsereds herrgård.

Motarbeta hierarkier

Ambitionen är att utveckla konsten att samtala och det ger samtalsledaren en viktig uppgift. Man vårdar inte Jonseredssamtalets själ genom att själv spela huvudrollen. Istället måste samtalsledaren uppmärksamt och med känsla skapa möjligheter för de övriga att prata. Hellre värna om flytet än hålla strikt på talarlistan. Motarbeta hierarkier och skapa tilltro hos alla. Många är vana att yttra sig, men samtalsledaren måste se till att även de som inte hugger direkt får chansen.

Till de öppna, vida ramarna hör också att seminariet kan ta oväntade vägar, kanske ett sidospår öppnar det intressantaste perspektivet. Den som leder diskussionen måste lyhört avgöra. Det finns ingen given slutpunkt och ett tecken på den kreativa tankekraft som genereras är att nya seminarieidéer ofta uppstår under ett pågående.

Ulla Berglindh, universitetslektor i svenskämnets teori och didaktik vid Göteborgs universitet, ingår i många nätverk som lappar över varandra på Jonsereds herrgård. Hon är här i olika roller, men trivs allra bäst som samtalsledare.

– Här är tillåtande, öppet och roligt. Opretentiöst fast det är mycket kunskap som förvaltas. Jag drömmer om en utveckling mot det som grekerna ägnade sig åt i pelargången. Rörelsen och samtalet, ett slags rörelse i rummet.

Herrgården är inget elfenbenstorn

Avskildheten bidrar till kreativiteten. Det händer något med tanken när man lämnar vardagen och utsätts för nya intryck. De som klagar på avståndet, eller menar att det är besvärligt att ta sig till Jonsered, är i allmänhet de som inte har varit här. På herrgården tar ingen paus för att springa iväg och fixa något annat, som är så lätt hänt inne i stan. Rektor, Pam Fredman, berättar att hon inte åker till Jonsered om hon inte kan stänga av mobilen under tiden. Deltagandet kräver äkta närvaro.

För den skull är herrgården inget elfenbenstorn. Tvärtom är det ju en bredare kontakt och respons alla eftersträvar. Sven-Eric Liedman, professor emeritus i idéhistoria, gör en jämförelse med att skriva en artikel för en dagstidnings kultursida.

– Sverige har haft en stark tradition med ett antal kultursidor där akademiker skrev. I dag värderas akademiska poäng och meriter utifrån vetenskaplig publicering. Det är oerhört viktigt. I några vetenskapliga tidskrifter finns ett liv, men i andra är det bara att man publicerar. Och sedan hamnar texten i någon antologi. Men hur många läser? När man skriver kulturartiklar får man reaktioner. För humaniora och samhällsvetenskaperna är detta mycket betydelsefullt.

Men den snabba förändringen i dagens mediesamhälle drabbar även kultursidorna, ingen vet hur länge akademikernas inlägg får utrymme. I det ljuset blir Jonsereds herrgård än viktigare som intellektuell kanal.

FRÅN VÄRLDSPOLITIK TILL LAPPTÄCKEN

Sedan Jonsereds herrgård invigdes 28 september 2004 har närmare 200 seminarier hållits. Ämnena spänner

JONSEREDS HERRGÅRD visar upp imponerande listor. Både över vilka seminarier som har arrangerats och vilka människor som har varit med. Här sveper historien med vingen och här korsar stundens snilleblixtar rummet. Verksamheten är innehållsstyrd, det betyder att ämnet alltid står i fokus, även om själva tillfället ibland ger en extra air.

SEMINARIERNA HAR ofta intresseväckande rubriker. Här är ett litet urval:
Demografiska störningar

Att vara någon eller någon annan – det är frågan

Vem talar när ordet är fritt?

Himlen över Aspen

Själens fiende heter kvalitet

Vilden på vårdcentralen

VM i vetenskap

Brott och straff

Slow science

Ständigt online

Vägen till världskriget

ANDRA GÅNGER går titeln rakt på sak:
Den framtida regionindelningen

Det nya folkhemmet

USA och världen – i går, i dag och i morgon

Kultur som affärsidé

Romer i Sverige

Arvet efter Palme

Västra Götaland och världen

FLERA JUBILEER har firats med seminarier på Jonsered:
Göran Johansson, 60 år – Framtidens medicin, 27 november 2006

Svenska Vitterhetssamfundet, 100 år – jubileumsseminarium, 22 maj 2007

Olof von Dalin, 200 år – Thet swänska Argusögat, 1 september 2008

Harry Martinson, Vagnen 50 år – ”mitt skal och mitt snigelhus”, 17 november 2010

Alf Hambe, 80 år – Den musikantiske poeten, 7 februari 2011

Harry Martinson, födelsedag – Sång till kristallfågeln, 6 maj 2013

MÄNNISKORS MÖTEN är alltid intressanta, men ibland uppstår extra laddningar. När Wilhelm Wachtmeister och Jan Eliasson, Sveriges förre USA-ambassadör respektive förre FN-ambassadör, möttes som inledare i seminariet *USA och världen – i går, i dag och i morgon* fick deltagarna vara med om en historisk återblick av unikt slag.

UTRIKESPOLITIK på hög nivå blev det också när Jonseredsseminariet *Armageddon averted – Russia and Europe 20 years after the dissolution of the Soviet Union* förde samman ledare från stater som tidigare hörde

över ett mycket brett fält och ambitionerna med samverkan har fallit väl ut. Ett 70-tal olika medaktörer visar att många andra grupper, precis som universitetets olika delar, har behov av den fredade samtalszonen. Från Litauens ambassad och San Francisco State University till Teater Spira och Ellen Keys vänner i Tjust.

till Sovjetunionen. De berättade om vad som egentligen hände när unionen upplöstes. Gennady Burbulis, tidigare vice premiärminister i Sovjetunionen, var en av inledarna och bland deltagarna fanns de forna presidenterna från Ukraina, Litauen och Vitryssland. Somliga hade inte träffats efter unionens upplösning, ett extremt exempel på hur Jonsereds herrgård sammanför människor från olika håll.

MEN DET BEHÖVS inte storpolitik för att skapa förtätad stämning i seminarierummet. När Åsa Wettre och Håkan Wettre bredde ut en samling vackra lapptäcken hördes suckar och imponerat sus i den församlade skaran. Stor sakkunskap om detta innehållsrika hantverk utbyttes vid seminariet *Återbruk och skönhetslängtan.*

MED ETT ANTAL seminarier om romernas situation har Jonsereds herrgård bidragit till att lyfta en brännande, aktuell debatt i samverkan med bland andra Göteborgs stad, som utsetts till en av landets fem pilotkommuner för inkludering av romer i det svenska samhället. Ett samtal kan göra skillnad.

NÄR ETT kultursamarbete skulle inledas mellan Västra Götalandsregionen och Indien blev ett seminarium i Jonsered, med inbjudna gäster från Karnatakaregionen, en viktig startpunkt. Mötet resulterade i ett treårigt utbyte, som förlängdes och vidgades. Ett nytt seminarium, *Agenda Indien*, följde några år senare. Då diskuterades

ytterligare steg i ett hållbart samarbete inom forskning, utbildning och företagande mellan Västsverige och Indien.

– Regionen är inte så bra på att få igång samtal. Det är värdefullt att Jonsereds herrgård gör det åt oss. På herrgården förs det goda samtalet, man kommer inte bara för att lyssna utan har förberett sig med frågor som man vill lyfta. Jag har aldrig varit med om att det inte blir samtal, tvärtom har jag ofta med mig känslan av ett bra möte, säger Ylva Gustafsson, regionutvecklare för kultur i Västra Götalandsregionen.

VILKA VÄGAR ett seminarium tar vet man sällan i förväg. De som samlades för att tala om *Marginalia till ett liv – Evert Taube, multikonstnär och självbiograf*, i maj 2006, kunde knappast ana att det var början på en serie som skulle sträcka sig till hösten 2012 och omfatta tio seminarier samt offentliga konserter i Partille, Varberg och Göteborg, och avslutas med en antologi, *Elva sidor av Taube*, utgiven våren 2014. I bokens efterord skriver litteraturvetaren och kulturutvecklaren David Anthin:

”Seminarieseriens största förtjänst är att den har satt tankar i rörelse och att bilden av Evert Taube successivt har fördjupats för oss som har haft förmånen att delta kontinuerligt.”

Taubeseminarierna uppstod ur en dialog mellan kompositören och sångaren Martin Bagge och Jonsereds programchef, Anders Franck. Det blev en trebent samverkan mellan Jonsereds herrgård, Svenska visakademien och Folkuniversitetet, och precis som antologititeln anger behandlades olika sidor av Evert Taube, både vetenskapligt och konstnärligt. Som ett eget utsprång föddes det stora projektet Rosor och riddare, om den medel-

tida trubadurlyriken, 2009. Jonseredsseminariet *...strofer ur skön provençalsk poesi – Evert Taube och den medeltida trubadurlyriken*, ingick i programmet.

– Jonsereds herrgård fungerade som hemmaplan för oss som var med under hela projektet. Här kunde vi fördjupa diskussionen, kunskap är annars så fragmenterad idag, säger Martin Bagge.

Taubeseminarierna hade en kärntrupp av deltagare, men alla med en stor öppenhet och vilja att nå ut till flera. Och som så ofta på herrgården hände det att oväntade människor dök upp.

– Ett seminarium i Jonsered är en bra form för att väcka och inspirera, säger Martin Bagge.

DET FINNS INGET egenvärde i att skapa serier av seminarierna, men redan tidigt provades den formen av universitetet och Göteborgs stad med tretton demografiseminarier som regelbundet arrangerades från hösten 2004 till sommaren 2009.

– Det långa, pågående samtalet kan vara ofantligt givande, menar Ola Sigurdson, professor i tros- och livsåskådningsvetenskap och föreståndare för Centrum för kultur och hälsa vid Göteborgs universitet.

Med kontinuitet kan man också skapa förändring. Det var Lennart Lundin, verksamhetssamordnare för Psykiatri Psykos, Sahlgrenska universitetssjukhuset, ute efter när han initierade psykiatriserien, en av Jonsereds verkliga långkörare. Synen på psykiatri var det som behövde förändras. Och det skulle göras med öppen dialog.

– En högprofildialog mellan människor som var intresserade av att tala och lyssna och sedan göra en publikation för att sprida vad psykiatrin sysslar med. Vi ville ta upp utveckling, forskning, hämta impulser från andra forsknings- och arbetsområden – allt som ett öppet samtal med inbjudna medier, politiker, brukare och andra forskningsområden. Jonsereds herrgård är arenan som vi inte hittade någon annanstans, säger Lennart Lundin.

Bilden av psykiatrin, hette det första seminariet i november 2007. Det var starten på en planerad serie. Fram till sommaren 2014 har det blivit nio seminarier. En utvärdering under våren visade att idén fortfarande lever. Nya ämnen behövs inte, snarare handlar det om att sovra i de som finns. Och kanske vidga kretsen av arrangörer. Kontaktytan har ökat.

En röd tråd genom serien är vårdenhetsöverläkare Cecilia Brains forskning om stigmatisering och hur den påverkar både patienter och dem som arbetar inom psykiatrin. Hon tillhör, precis som Lennart Lundin, den grupp som står bakom seminarierna.

– Vi är ingen jättekommitté, vi driver något som vi kom på av eget engagemang och intresse. Det är alltid heldagsseminarier, det ger gott om tid för samtal. Erfarenheten är att alla är aktiva, det finns en väldig förväntan på det. I en så liten grupp kan alla delta och de som bjuds in har något att säga. De är mer än bara språkrör för en organisation. Det kommer fram massor som vi inte hade planlagt, säger Lennart Lundin.

– Arvoden betalas inte ut, annat än i undantagsfall. Det finns inte medel till det, men det ingår också i formatet att var och en känner sig inbjuden till ett samtal och inte för att hålla en föreläsning och sedan fara vidare.

Pengar söks däremot för att finansiera publikationerna. De är viktiga, psykiatriseminarierna hör till dem som avsatt flest rapporter från Jonsereds herrgård. Upplagan är cirka 1500 exemplar och sprids inom Sahlgrenska universitetssjukhuset, till politiker – särskilt inom Västra Götalandsregionen, till medierna, nyckelpersoner och andra vetenskapsfält. Under tiden som serien har pågått har Västra Götalandsregionen beslutat om ett kompetenscentrum för psykisk hälsa och visar nu intresse för seminarierna. En långkörare kan skapa förändring.

KULTURSALONG MED ÖPPNA DÖRRAR

Kultur och bildning går hand i hand. På Jonsereds herrgård har de kulturella programmen en självklar plats, de hör till husets tradition. Kulturen utgör förstås en del av seminarieämnena, men här bjuds också på salongskultur. För de konstnärliga utbildningarna är herrgården också en scen.

Kvällarna på herrgården är också ett sätt att öppna verksamheten för en vidare skara.

Jonsereds herrgård är en mötesplats för alla universitetets delar. För de konstnärliga utbildningarna är den också en scen. Akademin Valand är närvarande med olika konstverk och kammarmusik med studenter från HSM, Högskolan för scen och musik, har blivit ett återkommande och populärt inslag i salongen. Det har också blivit en tradition att arrangera guidade vandringar i den vackra naturen runt herrgården och avsluta med en kammarkonsert. Jonsereds hembygdsförening bidrar med kunnig guide.

Aktiviteterna i huset kopplas gärna samman, till exempel kan Galleriet visa en utställning eller seminariet följas upp med en kulturafton i salongen. Redan vid invigningen hösten 2004 hörde en urpremiär till programmet, Pamela Jaskoviaks pjäs *Damen i väntsalen*. Den har en direkt anknytning till Jonsered eftersom den bygger på ett möte på Jonsereds station. Dit kom en ruggig höstkväll 1919 en ung och lusfattig Harry Martinson på vandring. I väntsalen mötte han Margaret Eliza Kjellberg, släkt med familjen Gibson på herrgården. Hon gav sig i samspråk med ynglingen och det resulterade i att han, istället för att gå till Göteborg och mönstra på en båt, stannade i Jonsered och arbetade på fabriken över vintern. Mötet finns återgivet i Martinsons roman *Vägen ut*. Teaterpjäsen hade initierats av Harry Martinsonsällskapet med anledning av författarens 100-årsjubileum. Sällskapet är sedan dess en återkommande samverkanspart på herrgården. De senaste åren har Martinsons födelsedag, 6 maj, varit utgångspunkt för såväl seminarium som kvällsprogram. En tradition i vardande.

Kvällarna på herrgården är också ett sätt att öppna verksamheten för en vidare skara. Biljetter säljs och allmänheten är välkommen. Program som I glömda poeters sällskap – en serie om svenska diktare som inte längre är så kända som de en gång var – och Gubbar, gummor och gator – om historia och personer bakom gatunamn i Göteborg – hör till de bildningskvällar som universitetet arrangerar tillsammans med Folkuniversitetet.

Samverkansmöjligheterna är många. Serier som Tankebanan och Låt oss tala om saken har fördjupat kontakterna med såväl omkringliggande kommuner som Västra Götalandsregionen. Tankebanan var ett kulturprojekt som tog fasta på Jonsereds, Partilles, Lerums och Alingsås gemensamma läge utefter Västra stambanan. En parallell, intellektuell linje etablerades med öppna föreläsningar och seminarier, workshops och samtalskvällar, litterära och musikaliska salonger.

Låt oss tala om saken bestod av stafettsamtal där två människor inför publik möttes och diskuterade. En av dem hade valt ämne och samtalspartner, den andra stod för valen i nästa del av stafetten. Av de båda samtalande var alltid den ena en forskare från Göteborgs universitet och den andra en företrädare för ett område utanför den akademiska världen.

Herrgården skapar många tillfällen som tillvaratar universitetets olika ämnen och inriktningar och för dem samman med omvärlden. Alla aktiviteter äger inte rum i huset – Tankebanan och stafettsamtalen växlade till exempel mellan herrgården och de olika kommunerna – men de programansvariga på Jonsereds herrgård ingår i drivkraften som bygger upp kontakten och öppnar dörrarna.

UTVALDA RUM FÖR SKRIVARRO

Men var finns frirummet för enskild tankero och skrivarbete bland alla samtal och möten på Jonsereds herrgård? Jo, i sluttningen upp mot skogen, inom lagom synhåll, ligger Villa Martinson. Den tidigare inspektorsbostaden rymmer idag fem lägenheter där forskare, doktorander och författare kan arbeta och bo.

Harry Martinson var aldrig här. I Jonsereds hembygdsförening finns det synpunkter på valet av namn för herrgårdens skrivarbostäder. I inspektorsbostaden bodde familjen Samuelsson som skötte mjölkhanteringen på herrgårdens jordbruk. Harry Martinson bodde nere i brukssamhället under sina månader i Jonsered.

– Det var familjen Brink som födde och klädde honom, säger Mabel Strivall, ordförande i Jonsereds hembygdsförening.

Martinson arbetade som fällbärare i bomullsspinneriet, det berättar han om i romanen *Vägen ut*. Och han hade lånekort hos föreläsningsföreningens bibliotek, det finns bevarat inom glas och ram. Men på herrgården var han aldrig.

Det var däremot poeten Rainer Maria Rilke. Han kom till herrgården på Gibsons tid, genom Ellen Keys försorg. Och idag händer det att RilkeEnsemblen, under ledning av professor Gunnar Eriksson, sjunger i salongen.

I valet mellan de två författarna segrade Martinson när skrivarvillan skulle namnges. Trots allt är han mera känd och förknippad med hela Jonseredsmiljön, resonerade Gunnar Dahlström som håller i arbetet med Villa Martinson från universitetets sida. De fem lägenheterna har också fått namn av Martinsons verk, här bor stipendiaterna i Klockrike, Nomad, Cikada, Aniara och Vagnen.

Alla drömmer inte om att sätta sig ensamma i Jonsered för att skriva, men med Villa Martinson kan Jonsereds herrgård erbjuda kreativ koncentration för den som vill och behöver. Det var en viktig del i Bengt-Ove Boströms ursprungliga idé. Hit kommer forskare, doktorander och författare genom så kallade vistelsestipendier. Det är en modell som är inspirerad av gästhemmet Hôtel Chevillon, i franska Grez-sur-Loing. Förutom verksamheter vid Göteborgs universitet har flera akademier, stiftelser, organisationer och förlag, liksom Västra Götalandsregionen och Folkuniversitetet, engagerat sig i skrivarbostäderna. Bokningar och planering sker med flexibilitet, korta beslutsvägar och personligt engagemang, precis som allt annat på Jonsereds herrgård.

Villa Martinson invigdes hösten 2012 och har fortfarande något av nyhetens behag över sig. Biblioteket i övervåningen är ett embryo vad det gäller bokbeståndet. Men det kommer att växa, inte minst med stipendiaternas skänkta alster. I det vackra,

gemensamma rummet kan man både arbeta och umgås med de övriga i huset.

Annars sköter man sig själv här. En dag i Cikada är rena sinnebilden för arbetsro. Lägenheten är enkel men funktionell, med separat sovrum, rymligt duschrum och köksdel i det större arbetsrummet. Utanför fönstren lockar den vackra trädgården med flera sittplatser, utmärkta för utomhusläsning och matpauser när säsong och väder tillåter. Om tankekraften tryter eller stillheten ekar i huvudet är det befriande att ge sig ut på strövtåg längs de många stigarna i naturreservatet Bokedalen. Det finns utanför knuten och erbjuder både strapatser och fridfullt strosande. För badsugna väntar Humlebadet nedanför backen.

I det vackra, gemensamma rummet kan man både arbeta och umgås med de övriga i huset. Annars sköter man sig själv här. En dag i Cikada är rena sinnebilden för arbetsro.

ALLT BYGGER PÅ KONTAKT MELLAN MÄNNISKOR

Själva herrgården är en förutsättning för mötesplatsen. Men i Jonsered har Göteborgs universitet fått mycket mer än en lokal. Herrgården ingår i den unika miljö där Jonsereds brukssamhälle och Bokedalens naturreservat för samman historia, natur och kultur. Riksantikvarieämbetet har utsett Jonsered till kulturmiljö av riksintresse och nu bidrar universitetet till att förvalta de värden som finns här.

Att upprätta goda relationer till den lokala omgivningen är en lika naturlig som viktig uppgift för universitetet. Utbildnings- och forskningskompetensen kan smälta in och på olika sätt bidra till att förvalta de värden som finns. Det tar sig många uttryck, även utöver programverksamheten. Filmen *Jonsered – berättelsen om en mötesplats* (2004), producerad av Bo Harringer för Göteborgs universitet, skildrar inte bara herrgården utan hela Jonsereds historia och miljö. Olika skriftliga publikationer sätter också in herrgården i sitt sammanhang. I boken *Jonsered. Stenåldersboplats. Bruksort. Kunskapssamhälle* (2005) skriver en rad företrädare för universitetets olika discipliner om Jonsered med sina speciella perspektiv.

Från Partille kommuns sida är man lika angelägen om att ta vara på de möjligheter som hyresgästerna ger. På kulturens område etablerades samarbete redan från start med Eva Bünger, dåvarande bibliotekschef i Partille.

– Jag läste i tidningen att universitetet hade slunkit förbi kosmetikaföretaget i köpet av herrgården. Så jag sökte upp Anders Franck. Vi behövde något för vuxenkulturen. Kommunen misshushållade med den kulturskatt som Jonsered är, kanske kunde Göteborgs universitet bli en drivkraft och bidra till olika projekt. På herrgården är det exklusivt, men inte exkluderande. Som bibliotekarie har man ju det folkbildande i sig, berättar Eva Bünger.

Ur de första mötena växte en nära kontakt och med tiden följde fleråriga samarbeten som Tankebanan och det omfattande LEADER-projektet Vision Jonsered med stöd från EU.

I kommunalrådet Stefan Svenssons (M) tjänsterum hänger ett foto av Jonsereds herrgård. En symbol för hur nöjd han och övriga styrande är med att ha fått Göteborgs universitet i kommunen. De ser det som en gåva – som infriade tidigare förhoppningar om att kunna locka högre utbildning till Partille. Idag stärker Jonsereds herrgård kommunens image.

– Vi är mycket nöjda med Göteborgs universitet. Och de med oss, konstaterar Stefan Svensson.

Han uppskattar den draghjälp verksamheten på herrgården ger åt utvecklingen i Jonsered. Uppmärksamheten på den kommundelen har ökat och planarbeten för att utveckla området har satt igång. Pendelstationen, som ibland har ifrågasatts mot bakgrund av lågt utnyttjande, har fått en stärkt ställning tack vare aktiviteterna på herrgården.

– Vi vill inte att Jonsered ska vara ett museiområde. Det ska vara levande och attraktivt. I det hjälper Jonsereds herrgård till, säger Stefan Svensson.

Stadga och stöd

Gunnar Dahlström har från universitetets sida arbetat kontinuerligt med att bygga relationen till Partille kommun och andra omgivande intressenter. För att främja utvecklingen och skapa

”Vi vill inte att Jonsered ska vara ett museiområde. Det ska vara levande och attraktivt.”

stadga i kontakterna bildades Jonseredsstiftelsen 2008. Partille kommun satsade 5 miljoner kronor som en grundplåt. I den brett sammansatta styrelsen sitter kommunstyrelsens ordförande, vice ordförande och chefen för Partillebo – det ger förankring och mandat – samt företrädare för Göteborgs universitet på hög nivå. Även regionen, näringslivet och högskolorna i regionen finns representerade. Uppgiften är att stödja verksamheten vid Jonsereds herrgård. Stiftelsen fungerar som ett paraply och kan förvalta pengar, bygga, renovera och fatta beslut som går utanför universitetets befogenheter. Att Partille kommun genom Partillebo köpte herrgårdsfastigheten blev ett naturligt steg. Detsamma gäller bostadsbolagets köp av inspektorsbostaden och omvandlingen till Villa Martinson.

Lokal kunskapsbank

Allt kring Jonsereds herrgård bygger på kontakt mellan människor – och personligt engagemang. För lokalkännedomen är Jonsereds hembygdsförening en ovärderlig kunskapsbank. När det blev besvärande med fårstängslen vid herrgården kunde det smidigt lösas genom att en medlem förmedlade kontakt med arrendatorn. Som samverkanspart bidrar föreningen på många sätt till att knyta universitetet till närmiljön. Genom de populära vandringarna med guide från föreningen sprids kunskaperna ännu mer.

Ordförande Mabel Strivall visar stolt ett frimärke. 2011 ingick Jonsered i utgivningen av serien Bruksmiljöer. Det är Porthuset, entrén till fabriksområdet, som utgör motivet. I Porthuset fanns Jonsereds första bibliotek redan i mitten av 1800-talet. Och här har hembygdsföreningen sitt museum. Ett besök, gärna kombinerat med en guidad vandring, ger en inblick i samhällets och Fabrikens historia. Fabriken är samlingsbegreppet för allt som Gibsons byggde upp i Jonsered. Det omfattar inte bara verkstäderna utan även bostäder, skola, kyrka, handelsbod, sjukvård, förlossningshem och stöd till fotboll och musikkår. Många av byggnaderna finns kvar och bildar den unika Jonseredsmiljön. Musikkåren lever också vidare och ger varje år traditionsenliga konserter vid sjön nedanför herrgården.

Strövtåg i naturen

Bokedalens naturreservat har också en central roll i helhetsmiljön. Området är en stor tillgång för friluftslivet, populärt hos långt flera än Partille kommuns innevånare och herrgårdens besökare. Förutom alla naturupplevelser finns gott om anknytningar till det forna herrgårdslivet. På Linnekullen – namnet kommer av att textil från linneväveriet på fabriken solblektes här – hölls förr om åren midsommardans. Familjen Gibson var med och förfriskningar kördes ut från herrgården. Det och mycket annat kan man lära sig utefter Bokedalens naturstig, en av många markerade promenader. Bohusleden går genom reservatet och passerar torpet Freden, som sköts av Friluftsfrämjandet. Där ordnas rader av olika aktiviteter, på helgerna finns det servering.

Eva Carlsson, vice ordförande (S) i Partille kommunstyrelse, har ett aktivt engagemang i Friluftsfrämjandet och miljöfrågor i stort.

– Jag tycker det skulle vara roligt att utveckla även torpen i området för att

komplettera bruket och herrgården och kunna visa hela den unika Jonseredsmiljön, säger hon.

Till de kulturbyggnader som redan har funnit en roll hör Kafé Grindstugan och Rosengaraget. Båda ligger vid infarten till herrgården. I den gamla grindstugan drivs idag ett ekologiskt kafé och i garaget tvärs över vägen säljs ekologiskt odlade rosor och andra växter.

Återuppväckta trädgårdar

I parken strax intill herrgården har Partille kommun byggt en liten utomhusscen där både kommunens egna arrangemang av Kultur-Ella och en del av herrgårdens program tar plats. Men det stora tillskottet i utemiljön är återskapandet av trädgårdarna från 1800-talet. Det är ännu ett konkret exempel på hur vetenskap och omvärld kan förenas i ett kreativt utbyte. Här gäller det omsorgen om miljö och arkitektur. Bakom projektet står Jonseredsstiftelsen, med ekonomiskt stöd från Torsten och Ragnar Söderbergs Stiftelser.

De trädgårdar som ursprungligen fanns till herrgården har länge legat obrukade, förutom en kort tid som dinosauriepark och lekland iscensatt av en ägare i slutet av 1970-talet. Landskaps- och slottsarkitekten Kolbjörn Wærn fick i uppdrag att göra en plan för hur de skulle kunna återställas. Att ta fram det källhistoriska materialet blev en del i kursen Trädgårdshistorisk dokumentation, vård och restaurering, som ges inom programmet Trädgårdens hantverk och design vid institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet – före detta Dacapo – i Mariestad.

Planen bygger på material ända från slutet av 1700-talet. På en karta kan man till exempel se att den lind som står vid infarten till herrgården fanns redan 1791. Den var gammal redan då.

Första spadtaget i återuppväckandet av trädgårdarna togs av rektor Pam Fredman och Partille kommunstyrelses ordförande, Stefan Svensson. Arbetet utfördes som ett projekt inom grön rehabilitering i kommunen och har letts av trädgårdsmästare Peter Svenson. I augusti 2014 invigdes Jonsereds trädgårdar med ett festligt heldagsprogram.

Partilles företrädare hoppas mycket på trädgårdarna. Sedan tidigare är Jonsereds herrgård ett av utflyktsmålen i de västsvenska trädgårdsrundor som äger rum två gånger om året inom projektet Göteborgs insjörike. Med den nya anläggningen förutspås intresset för hela herrgårdsmiljön öka ytterligare.

I den gamla grindstugan drivs idag ett ekologiskt kafé och i garaget tvärs över vägen säljs ekologiskt odlade rosor och andra växter.

Många besökare önskar att få titta in i herrgårdsbyggnaden, vilket bara är möjligt vid speciella tillfällen, eftersom universitetets verksamhet bygger på avskildhet och samtalsro. Kanske Galleriet kan erbjuda möjligheter till utökade besök, det är i alla fall vad programproducenten Eva Staxäng hoppas.

– Det vore önskvärt om även de som inte hör till seminarierna skulle kunna ta en titt på Galleriet, som vi vill använda på bästa sätt. Här ska aldrig vara tomt. Jag vill att hela herrgården och miljön ska leva, inte bara seminarierna. Vid särskilda tillfällen, som till exempel den årliga Konstrikets konstrunda, där Alingsås, Härryda, Lerum, Mölndal och Partille deltar, har vi kunnat bjuda in allmänheten, säger Eva Staxäng.

VÄXT-
VÄRK

”Jag har varit på Jonsered” är det fler och fler som säger. Seminarierna har funnit sin form. Villa Martinson erbjuder arbetsro. Samverkan och nätverk växer, liksom aktiviteterna i närmiljön. För framtiden vill universitetet bredda mötesplatsen ytterligare, inte minst involvera studenterna mer. Och så hoppas man på ett hotell, men först behöver en koloni fridlysta fladdermöss få en ny frizon.

”Den bästa delen av Göteborgs universitet ligger i Partille. Med vackrast tänkbara utsikt över sjön Aspen är Jonsereds Herrgård den perfekta mötesplatsen för avspända samtal om allvarliga ting”, konstaterade journalisten Gert Gelotte i en krönika på ledarsidan i Göteborgs-Posten 11 juni 2009. Han hade deltagit i demografiseminariet Har vi en socialförsäkring i Sverige idag?

Redan efter fem år var verksamheten på Jonsereds herrgård klart etablerad. Seminarierna hade funnit sin form. Nu har det gått ytterligare fem år fyllda av samtal och samverkan. Nätverken växer, ämnesfloran likaså. Jonsereds herrgård är en del av identiteten hos Göteborgs universitet, en intellektuell aktör med självklar närvaro på Bok & Biblioteksmässan, under Almedalsveckan och när landet eller Västsverige representerar utomlands – som när House of Sweden invigdes i Washington, USA, år 2008. På hemmaplan har Villa Martinson öppnat för den som söker enskild arbetsro. Miljön runt herrgården har berikats med Kafé Grindstugan, Rosengaraget, utomhusscenen och de återuppväckta trädgårdarna. Vad återstår att tillföra?

Jo, övernattningsmöjligheter. Ett gästhem eller hotell skulle öka möjligheterna att variera programmen och har funnits med som ett utvecklingsönskemål från starten. Seminarierna över dagen fungerar bra, de tidiga kvällsprogrammen likaså. Men

det finns tillfällen då det skulle gagna alla att kunna fortsätta längre. Med övernattning skapas ytterligare kontaktytor, kvällssamtal blir gärna mer uppsluppna. Och att sova på saken kan tillföra ny energi och nya infallsvinklar. För långt ifrån kommande deltagare finns det också en praktisk aspekt.

Hotell i stallet

Diskussionerna förs sedan länge i Jonseredsstiftelsen. Där kom en dag förslaget att bygga om stallet – som ursprungligen var ladugård – till hotell. Exteriören får inte förändras, eftersom kulturmiljön ska bevaras, men det tar Partillebos planer hänsyn till. Ett företag som vill driva hotellet finns redan. Våren 2014 satte länsstyrelsen stopp. Invändningarna gäller inte själva hotellverksamheten utan den känsliga miljön. Länsstyrelsen befarar ökad trafik och buller. Dessutom finns det uppgifter om att fridlysta fladdermöss håller till i stallbyggnaden. De har större rätt att vistas där än eventuella hotellgäster. Det finns också Jonseredsbor som oroar sig för att den lantliga miljön skulle försvinna med stallet och hästarna.

Kommunalrådet Stefan Svensson är dock övertygad om att allt går att lösa, även för fladdermössen.

– Trafik finns redan till herrgården, kaféet och trädgårdarna och den gamla vägen med stenmurar ska vi inte röra, möjligen skapa bättre mötesplatser.

Han tror att en plan för hotellet kan vara klar under år 2015. Kollegan Eva Carlsson talar också om *när* hotellet kommer, inte *om*. Hon ser nya samverkanseffekter, kanske kan restaurangen utnyttja trädgårdarnas ekologiska köksodlingar? Hästarna vill hon gärna ha kvar i hagarna. Fåren runt herrgården ingår redan i skötselplanen för området.

– Det är viktigt att bevara särarten. Många Partilleföretag frågar efter övernattningsmöjligheter och att det bara tar ett par minuter med pendeltåget gör läget i den unika miljön attraktivt, säger Eva Carlsson.

Partille hör också till de kommuner som har anmält intresse hos Västra Götalandsregionen om att vara fristadskommun för konstnärer som lever under hot i sina hemländer. Västra Götalandsregionens kulturnämnd beslutade i juni 2014 att regionen ska bli fristadsregion. Inga avtal eller konkreta planer finns ännu, men Stefan Svensson menar att för Partille är det naturligt att knyta ihop ett eventuellt fristadsavtal med Jonsereds herrgård och Villa Martinson.

Vid sidan av universitetets specifika Jonseredsprogram med seminarier och kulturkvällar hyrs lokaler i herrgården också ut till andra arrangörer, både inom universitetet och utomstående. Huset har outnyttjad kapacitet, men vad händer med det unika om de externa aktiviteterna ökar? Finns det en gräns när den speciella atmosfären sätts på spel? För privata fester har herrgården varit och kommer att vara stängd.

Studenter ställer nya frågor

Ibland är intresset större än vad ett vanligt seminarium kan ta emot, det händer att programmet dubbleras med en mer offentlig version, i någon annan lokal i Jonsered eller på universitetet inne i Göteborg.

Finns det former för att gå upp i volym med seminarierna? Finns det andra alternativ? Hur ska verksamheten utvecklas så att den

Med övernattning skapas ytterligare kontaktytor, kvällssamtal blir gärna mer uppsluppna.

Att nå de delar av universitetet som fortfarande inte är med är en utmaning. Var finns de människorna? Vad är det de inte vet? Vad behöver de veta?

håller i ytterligare 10 år? På vilka sätt kan ännu fler involveras? Det är frågor som upptar Bengt-Ove Boström idag. Om otillräcklig beläggning och kostnader handlar 99 procent av kritiken han möter. Och den kommer framför allt internt. Berömmet brukar handla om verksamheten. En utvärdering är beställd och presenteras hösten 2014.

Omvärlden är i allmänhet positiv, den kritik som har sipprat fram handlar om att det är svårt att begripa sig på vad Jonsereds herrgård gör. Några deltagare har känt sig utanför en uppenbar gemenskap hos de övriga i gruppen.

– Den som fortfarande säger att Jonsereds herrgård är något exklusivt där alla inte får vara med, svarar vi: Hitta ett seminarieämne, kom med en idé! säger Bengt-Ove Boström.

Att nå de delar av universitetet som fortfarande inte är med är en utmaning. Var finns de människorna? Vad är det de inte vet? Vad behöver de veta? Kanske kan någon form av ombud, i likhet med teaterombud, skapa direktkontakter och fungera som personligt engagerade ambassadörer. För det kan vara svårt att förstå vad som sker på herrgården för den som aldrig har varit här.

Det gäller inte minst studenterna. Hur når man och involverar dem? Med fler studenter skulle medelåldern bland seminariedeltagarna sänkas, det är ett generellt önskemål. Ålder ger erfarenhet, men yngre kan ställa nya, oväntade frågor som tillför aspekter på redan bearbetade ämnen. Studenter ger kunskapssamhället stora fördelar och det kunde andra grupper på Jonsereds herrgård få del av.

Sandra Schriefer är studeranderepresentant i styrgruppen. Hon studerar juridik på Handelshögskolan, och har tidigare även läst humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen samt varit engagerad ett år för Göta studentkår.

– Studenterna som kommer till Jonsereds herrgård får tågbiljetten betald. Det är en markering av att det handlar om något extra. Men studenterna är tentastressade, det är problematiskt att få dem hit. Höga betyg är det primära. När jag kontaktar kårens studentgrupper får jag alltid svar som visar att många är intresserade, men de tycker inte att de hinner. Vi försöker hitta personer som kan vara kontakter. Och lärarna uppmuntras att bjuda in, men det är inte alltid de känner studenterna.

Själv har Sandra Schriefer goda erfarenheter av seminarierna på herrgården.

– Det är en möjlighet att träffa intressanta människor. Att ställa frågor och ifrågasätta. Det är extremt öppet och högt i tak, folk lyssnar på varandra. Vid en vanlig föreläsning på juristprogrammet kan det vara ett par hundra studenter och då finns det generellt inte tillfälle att ställa frågor. Jonsereds herrgård är ett bra komplement.

Herrgårdens nya hemsida kan vara ett sätt att nå studenterna. Där finns alla inbjudningar. Men Sandra Schriefer vill inte avskaffa Jonsereds personliga inbjudan.

– Alla vill bli sedda och uppskattade. En personlig inbjudan bidrar till det.

Petra Hall är en av dem som har vågat nappa på en lärares inbjudan. Hon läste masterprogrammet på Global studies och begav sig tillsammans med en klasskamrat till Jonsered. Där öppnade sig, om inte en ny värld, så åtminstone ett berikande alternativ till vardagen vid institutionen.

– Första intrycket var hur vackert det är. Jag kände mig långt från den miljö där jag är van att leva. Det är kreativt och spännande. På Jonsereds herrgård finns folk från otroligt många håll. Jag får nya idéer, ser nya sidor och situationer som jag aldrig har reflekterat över. Det är också bra att vänja sig vid att diskutera sina tankar med dem som är äldre och erfarnare. Alla presenterar sig, vi studenter är med bland alla andra. Studierna har hela tiden ett mål, men här är det tankeutbytet som är viktigt, prestationsdelen blir nedtonad. Jag försöker förstå vad som sägs, men jag behöver inte hålla med.

Det har blivit flera seminarier för Petra Hall och ett extra engagemang genom platsen som studeranderepresentant i Förtroenderådet.

Generationsaspekten handlar inte bara om seminariedeltagarna. Alla man talar med, hos universitetet, kommunen eller övriga intressenter, betonar att de enskilda personerna och deras engagemang har varit avgörande i uppbyggnaden av Jonsereds herrgård. Nu är pensionsåldern i sikte för flera av de ansvariga, både vid universitetet och i Partille kommun. Återväxten och hur man ska överföra all kunskap och erfarenhet som de har byggt upp är en viktig framtidsfråga.

Förtroenderådet

När verksamheten var ny bildades Förtroenderådet. Ett antal nyckelpersoner inbjöds med ett upprop. Det var personer i inflytelserika positioner inom den akademiska världen, politiken, offentlig förvaltning, näringsliv och organisationer, alla med överblick och intresse för de möten som Jonsereds herrgård ville erbjuda. Tanken var att göra rådsmedlemmarna till en form av ambassadörer med uppgift att informera och sprida kännedom om verksamheten i sina nätverk. Och med sin person ge stöd och legitimitet för Jonsereds herrgård.

Förtroenderådet finns kvar, många av medlemmarna också. Landshövdingen är fortfarande ordförande, men idag heter han Lars Bäckström. Företrädaren Göte Bernhardsson är hedersledamot. Tom Gibson, civilekonom och boende i Bryssel, skapar som ledamot en länk till familjen Gibson och herrgårdens historia.

Rådet träffas två gånger om året på herrgården och mötet innehåller alltid ett seminarium eller föredrag om någon aktuell fråga. Engagemanget är påtagligt, även om Jonsereds herrgård idag har uppnått egen legitimitet.

Platsens dimensioner

I boken *Jonsered. Stenåldersboplats. Bruksort. Kunskapssamhälle*, svarar Elisabeth Arwill-Nordbladh, professor i arkeologi, för kapitlet Det äldsta Jonsered. Där definierar hon ordet plats i sitt vetenskapliga perspektiv, men i överförd betydelse ger citatet också en vacker bild av vad Göteborgs universitet syftar till med verksamheten på Jonsereds herrgård:

”Vi skapar *platser*. Platser hjälper oss att strukturera landskapet och ge det olika dimensioner. Sådana dimensioner kan vara rumsliga och relatera t ex till näraliggande eller fjärran områden. De kan vara sociala och emotionella i relation till företeelser som vi vill upprätta vissa förhållningssätt till. De kan också vara tidsmässiga. Platser med ett tidsdjup knutet till sig, platser som skapats av människor långt före oss kan visa hur människor har interagerat med sitt landskap och varandra. De kan också hjälpa oss att förstå att vi som människor lever i ett flöde eller en process och därmed också i dialog med människor som levt före oss och som skall leva efter oss.”

På Jonsereds herrgård har Göteborgs universitet skapat en ny plats. En mötesplats som svarar mot ett stort behov av intellektuellt utbyte i samhället idag. Vad ska framtidens arkeologer finna ut om vad som hände här i början av 2000-talet? Förhoppningsvis absorberar väggarna de samtal som pågår – och för vidare kunskap och bildning som god tradition.

Alla betonar att de enskilda personerna och deras engagemang har varit avgörande i uppbyggnaden av Jonsereds herrgård.

EKONOMIFAKTA
FÖR JONSEREDS HERRGÅRD

Budgeten för programverksamheten 2014 är, inklusive löner, 1 790 000 kronor. För själva programmen finns 400 000 kronor, samverkan med olika parter är viktig även i ett ekonomiskt perspektiv.

Fastigheten ägs av Partillebo, Partille kommuns bostadsbolag. 2014 betalar Göteborgs universitet 3 050 000 kronor i hyra för Jonsereds herrgård.

För att förverkliga idén om en öppen mötesplats, och för att sprida kostnaderna, hyrs herrgården även ut för andra arrangemang än programverksamhetens. De kostnaderna och intäkterna ingår inte i programverksamhetens ansvar.

PUBLICERADE SEMINARIE-RAPPORTER

Universitetet och samhället (2004)

Hälsan och samhället (2007)

New Scenes for International Cooperation (2007)

Framtidens medicin. Ett seminarium om forskning och hälsa (2007)

Himlen över Aspen. Ett seminarium om människan i universum (2007)

Vård, skola, omsorg. Ett politiskt mantra möter verkligheten (2008)

Bilden av psykiatrin – och psykiatrins självbild (2008)

Det nya folkhemmet (2008)

Att erövra ett språk – kring kunskap, kompetens och bildning (2008)

Den dolda diskrimineringen (2009)

Västra Götaland. Från försök till förebild (2009)

Hur man botar en fanatiker (2009)

Stigma: A Global Approach (2009)

Priset för psykiatrin (2010)

Från tribun till TV-soffa (2011)

Folkbildningens framtid – framtidens folkbildning (2011)

Den dolda kompetensen (2011)

Rätten till arbete vid svår psykisk ohälsa (2012)

Sanningen om psykiatrin (2012)

Svensk-finska forskningsfält. Det livslånga lärandet (2013)

Tvång i psykiatrin – omsorg eller övergrepp (2014)

ÖVRIG UTGIVNING

Jonsereds herrgård (2004)

Jonsered. Stenåldersboplats. Bruksort. Kunskaps-samhälle (2005)

Den framtida regionindelningen (2006)

Fem år på Jonsered (2009)

FILM

Jonsered – berättelsen om en mötesplats (2004)

Jonsered. Från vaggan till graven (2009)

ANKNYTANDE PUBLIKATIONER

Bokedalens naturreservat (1997)

Ellen Key mitt i världen. Från Strand till strand till strand (2011)

Elva sidor av Taube (2014)

Se även www.jonseredsherrgard.gu.se